Aiheet:

Julkisen avaimen salausjärjestelmät

Public key encryption

Julkisen avaimen salaus: public key encryption

Idean julkisen avaimen salauksesta esittivät v. 1977 **Diffie ja Hellman**

Periaate:
Jokaisella käyttäjällä X on kaksi avainta:

- julkinen avain, jolla X:lle lähetettävät viestit salataan
- yksityinen avain, jolla X purkaa saamansa viestit

Viestit salataan käyttämällä viestin **vastaanottajan julkista avainta**. Julkinen avain saadaan tavallisesti avainpalvelimelta (CA), joka pitää yllä julkisten avainten rekisteriä. Viestin vastaanottaja purkaa salauksen käyttämällä yksityistä avaintaan.

Avainparia voidaan käyttää myös toisinpäin: yksityisellä avaimella salattu viesti voidaan purkaa julkisella avaimella. **Autentikoinnissa eli käyttäjän todennuksessa** A varmistuu B:n identiteetistä lähettämällä tälle satunnaisluvun R, johon B vastaa lähettämällä luvun salattuna yksityisellä avaimellaan. A purkaa saamansa vastauksen B:n julkisella avaimella. Jos purettu vastaus sisältää alkuperäisen satunnaisluvun R, B:n aitous on varmistettu.

RSA – salausalgoritmi

Ensimmäisen toimivan julkisen avaimen salausmenetelmän esittivät

Rivest, Shamir ja Adlemann v. 1977. RSA – salaus on tätä kirjoitettaessa (toukokuussa 2019) edelleen käytössä osana mm. Suomen verkkopankkien salausta.

Rivest, Shamir ja Adlemann 1970 -luvulla

RSA:n avaimet

Jokaisella käyttäjällä on kaksi avainta:

Julkinen avain sisältää kaksi kokonaislukua

modulus n = p*q, missä p ja q ovat alkulukuja

eksponentti e = 65537 **(TLS:ssä sama kaikille käyttäjille *)**

Yksityinen avain d = e^{-1} mod (p-1)(q-1)

ts. d = eksponentin e käänteisluku modulo (p-1)(q-1)

Huom! Matematiikkaosassa on käsitelty Eulerin funktiota φ. Kun n on kahden alkuluvun p ja q tulo, niin φ(n) = (p-1)(q-1)

*) Yleisessä tapauksessa eksponentti e voi olla käyttäjäkohtainen, sen ei siis tarvitse olla vakio 65537. Ainoa ehto on, että e:llä pitää olla käänteisluku mod (p-1)(q-1), mikä toteutuu jos GCD(e, (p-1)(q-1))=1

RSA-avainten generointi WolframAlpha Online laskimella

1. Luodaan 2 alkulukua p ja q, joiden pituus on tässä esimerkissä 15 bittiä.
   Lasketaan julkinen avain kaavalla n = p q

```
p=RandomPrime[{2^15,2^16}]; q=RandomPrime[{2^15,2^16}]; n=p*q
```

$$p = 59\,023\,, \quad q = 43\,313\,, n = 2\,556\,463\,199$$

2. Lasketaan yksityinen avain d kaavalla $d = e^{-1} \bmod (p-1)(q-1)$, missä e=65537

```
p=59023; q=43313;  65537^-1 mod (p-1)(q-1)
```

d = $1\,626\,331\,841$

Avainpari on siten: Julkinen avain 2 556 463 199, yksityinen avain 1 626 331 841

Viestin salaus ja purku RSA:lla

Viesti esitetään kokonaislukuina m

Salaus tapahtuu käyttämällä vastaanottajan julkisia avaimia

$$c = m^e \mod n$$

Vastaanottaja purkaa salakirjoituksen c yksityisellä avaimellaan d

$$m = c^d \mod n$$

Salaus ja purku laskuesimerkki

Bobin RSA avaimet: Julkinen avain n= 2 556 463 199, yksityinen d = 1 626 331 841
Laske Bob:lle lähetettävän viestin m = 12345 salakirjoitus. Näytä miten Bob purkaa sen.

Salaus (kaava $c=m^e \bmod n$)

```
12345^65537 mod 2556463199
```

1 706 161 508

Purku (kaava $n=c^d \bmod n$)

```
1706161508^1626331841 mod 2556463199
```

12 345

Webpalvelimen autentikointi RSA:lla

TLS protokollassa RSA:n tärkein tehtävä liittyy palvelimen todennukseen, jossa palvelin todistaa aitoutensa käyttämällä yksityistä RSA- avaintaan - siis päinvastoin kuin tavanomaisessa viestin salauksessa, jossa salaukseen käytetään julkista avainta.

Oletetaan, että palvelimen julkinen avain on n, yksityinen avain on d ja vakioeksponentti e = 65537

1. Asiakkaan selain lähettää satunnaisluvun R (ns. Haasteluku) palvelimelle.

2. Palvelin lähettää vastauksen RES = R^d mod n
   ts. palvelin salaa saamansa haasteluvun R yksityisellä avaimellaan d

3. Asiakas lukee palvelimen sertifikaatista palvelimen julkisen avaimen n ja purkaa vastauksen RES potenssiin korotuksella RES^e mod n.
   Mikäli tulos on R, palvelin on todennettu

Palvelimen autentikointi RSA:lla: esimerkki

Palvelimen avaimet: e = 65537 , d = 1 626 331 841 ja n = 2 556 463 199

1. Asiakas lähettää haasteluvun R = 112233

2. Palvelin lähettää vastauksen RES = R^d mod n

112233^1626331841 mod 2556463199

2017034810

3. Asiakas purkaa vastauksen: RES^e mod n ja vertaa tulosta lähettämäänsä haastelukuun.

2017034810^65537 mod 2556463199

112233

Tulos täsmää lähetetyn haasteluvun kanssa => palvelin on autentikoitu

RSA:n matematiikkaa

1. Nopea potenssiinkorotus (PowerMod) ja käänteisluvun laskeminen (ExtendedGDC)
   - esitetty matem.osuudessa
2. Satunnaislukujen generointi (tarvitaan mm. haastelukujen luonnissa)
3. Alkulukutestit ja alkulukujen generointi (julkisen avaimen luonnissa)
4. Eulerin teoreema (RSA:n oikeaksi todistaminen)
5. RSA:n turvallisuus ja suurten kokonaislukujen faktoroinnin kompleksisuus

Viestin koodaus kokonaisluvuksi ja päinvastoin

Tekstilohkot (esim. lohkonpituus 8 merkkiä) muutetaan kokonaisluvuksi siten, että muunnetaan ensin merkit niiden ASCII – koodeiksi. Tämän jälkeen ASCII koodeista muodostetaan 256 – kantajärjestelmän lukuja seuraavalla tavalla.

Viestin ”Helsinki” koodaus kokonaisluvuksi

Viestin ”Helsinki” merkkien koodit ovat {72, 101, 108, 115, 105, 110, 107, 105} . Tästä saadaan kokonaisluku
$m = 72*256^7 + 101*256^6+108*256^5+115*256^4+105*256^3+110*256^2+107*256+105 = 52166949863244706 33$

Kokonaislukuesityksen dekoodaus tekstimuotoon

Luku 52166949863244706 33 esitetään 256 –kantaisessa lukujärjestelmässä. Käsin tehtynäkin tämä onnistuu, mutta esim. WolframAlphassa muunnoksen voi tehdä komennolla IntegerDigits[52166949863244706 33, 256] ,
joka antaa viestin merkkien ASCII koodit {72, 101, 108, 115, 105, 110, 107, 105}

ASCII koodeja vastaava merkkijono on ”Helsinki”

WolframAlpha.com :ssa koodauksen ja dekoodauksen voi tehdä seuraavilla komennoilla. Kokeile!

```
FromDigits[ToCharacterCode["Helsinki"],256]
```

tulos : 52166949863244706 33

```
FromCharacterCode[IntegerDigits[52166949863244706 33,256]]
```

tulos : Helsinki

Katsaus RSA:n taustalla olevaan matematiikkaan

Nopea potenssiin korotus ”Powermod”

$$7^{11} \bmod 53$$

$$7^{10} \cdot 7 \bmod 53$$

$$49^{5} \cdot 7 \bmod 53$$

$$49^{4} \cdot 49 \cdot 7 \bmod 53$$

$$2401^{2} \cdot 343 \bmod 53$$

$$16^{2} \cdot 25 \bmod 53$$

$$256 \cdot 25 \bmod 53$$

$$44 \cdot 25 \bmod 53$$

$$1100 \bmod 53 = 40$$

Toistettava silmukka:

Jos eksponentti on **parillinen**, puolita eksponentti ja neliöi kantaluku:

$a^b \bmod n = (a^2)^{b/2} \bmod n$

Jos eksponentti on **pariton**, kirjoita potenssi muodossa

$a^b \bmod n = a^{b-1} . a \bmod n$

Voidaan osoittaa, että potenssiin korotukset mod n voidaan toteuttaa muistissa, jonka koko on $n^2 + 3n$

Esim. RSA:ssa, jossa avain on 2048 bittiä, potenssiin korotukset vaativat muistia n. 4048 bittiä, joka on 506 kB

SATUNNAISLUKUJEN GENEROINTI

Salausavaimet luodaan satunnaislukugeneraattorilla

- ovatko tuotetut satunnaisluvut todella satunnaisia?
- Ovatko jotkin satunnaisluvut todennäköisempiä kuin toiset?
  (avainten murtaminen nopeampaa, jos näin on)
- Voiko satunnaislukugeneraattoreihin sisältyä tietoturvauhka esim. takaportin muodossa?

Mikä on satunnaisluku?

Näyttääkö tämä satunnaisluvulta ?
10010110101011000110100101101101110101001100101010100000110110011

Solomon W Golomb on määritellyt satunnaisen bittijonon seuraavasti. (Nämä ominaisuudet esiintyvät esim. kolikon heiton tuloksissa)

G1. Bittijonossa on n. 50% ykkösiä ja 50% nollia

G2. Yhden bitin , kahden saman bitin, kolmen saman bitin ja neljän saman bitin jaksojen suhteelliset esiintymistodennäköisyydet jonossa suhtautuvat toisiinsa kuten 1/2 , 1/4 , 1/8 and 1/16

G3. Kun jonoon tehdään bittien rotaatio (k askelta) ja verrataan alkuperäistä ja uutta jonoa biteittän toisiinsa, samojen bittien määrä tulisi olla n. 50% .

k:n pituisella jaksolla tarkoitetaan toistuvaa saman bitin jaksoa
Jota reunustavat toisenlaiset bitit.

$$0\,\underbrace{11\ldots1}_{k}\,0 \quad \text{or} \quad 1\,\underbrace{00\ldots0}_{k}\,1$$

Salauksessa tarvitaan vielä lisäominaisuuksia

4. Kaikilla satunnaislukugeneraattoreilla on jokin periodi. (Ne siis tuottavat samat luvut periodin täytyttyä). **Periodin tulisi olla hyvin suuri**

5. Satunnaislukujen generoinnin pitää olla **hyvin nopeaa**

6. Jostakin generoidusta **satunnaisluvusta** ei saa laskea edeltäviä tai seuraavia lukuja.

Voiko satunnaislukugeneraattori olla tietoturvauhka?

- **Jos jotkut ”satunnaisluvut” ovat todennäköisempiä kuin toiset, ja tämä on tiedossa, tämä lyhentää avaimen murtamisaikaa**

Ovatko satunnaislukugeneraattoriin liittyvät uhkat toteutuneet?

- **Dual ECDRPG** oli standardoitu satunnaislukugeneraattori OpenSSL vuoteen 2014. Siinä oli takaportti, jonka Eduard Snowden paljasti.

=> Kyseinen generaattori vedettiin 2014 pois standardeista

Alkulukugenerointi tapahtuu generoimalla satunnaislukuja ja tekemällä niille alkulukutesti.

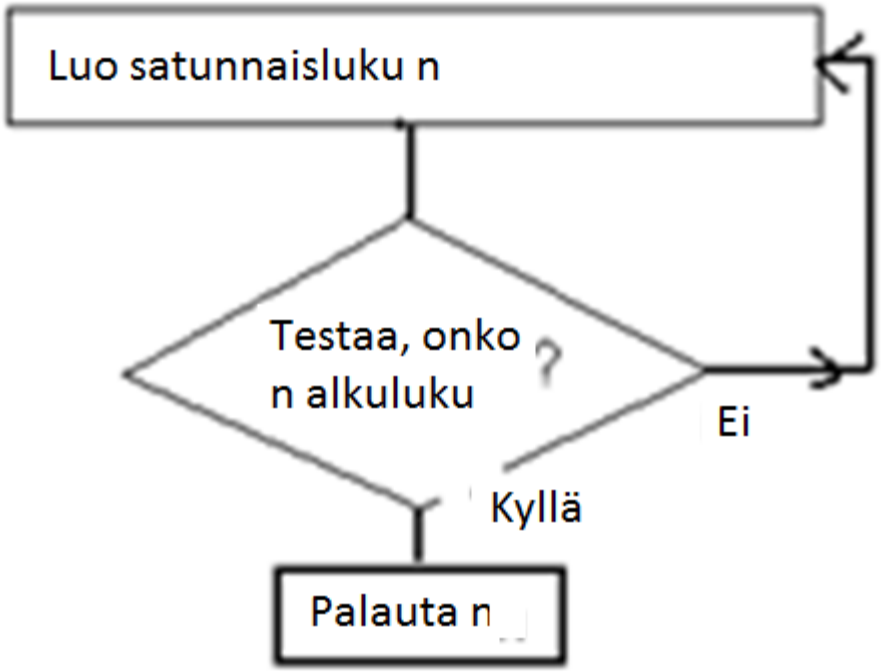

ALKULUKUTESTIT

1. Rabin – Miller testi
2. Fermat'n testi (PGP)

Fermat’n alkulukutesti perustuu Fermat’n teoreemaan

Jos p on alkuluku, $a^{p-1} \bmod p = 1$ kaikille $0 < a \leq p-1$

Fermat’n alkulukutesti

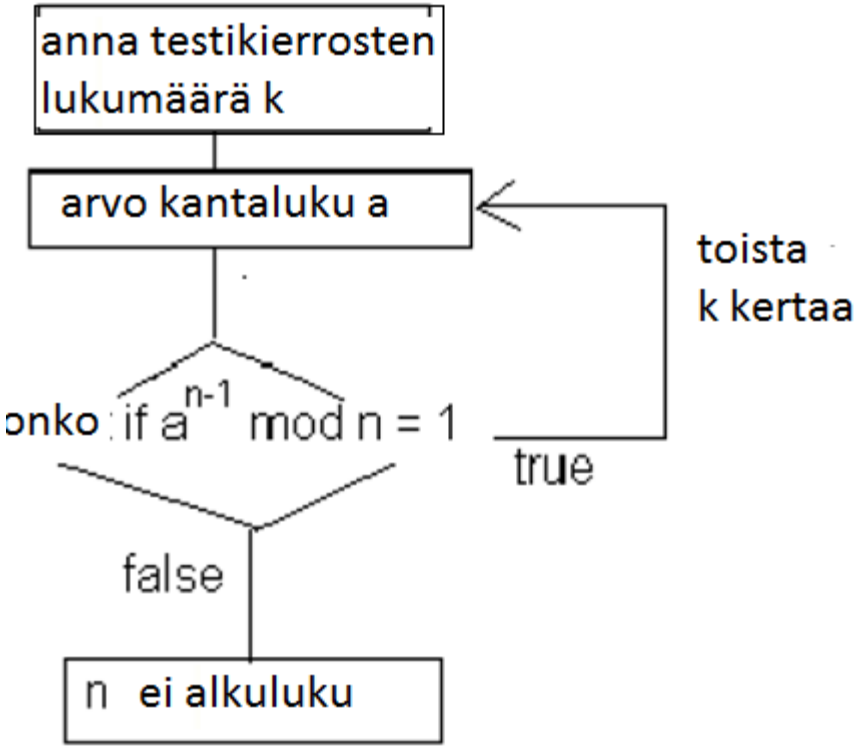

Testi on probabilistinen:

Jos jollekin kantaluvulle $a^{n-1} \bmod n \neq 1$, niin n on varmasti yhdistetty luku.

Jos jollekin kantaluvulle $a^{n-1} \bmod n = 1$, ei se vielä takaa, että n on alkuluku. Testiä pitää jakaa muilla kantaluvuilla.

Jos Fermat’n testi menee läpi k:lla kantaluvulla, ei ole silti tiedossa tarkkaa todennäköisyyttä sille, että n olisi alkuluku.

Kuuluisa PGP salausohjelma käyttää tätä testiä

ESIM: OSOITETAAN, ETTÄ LUVUT a) 4763 b) 561 EIVÄT OLE ALKULUKUJA

Testataan luku 4763

```
2^4762 mod 4763

Result:

158
```

⇒ **4763 on yhdistetty luku**

Testataan luku 561

```
2 ^560 mod 561

Result:
 1

test passed
```

```
5 ^560 mod 561

Result:
 1

test passed
```

```
3^560 mod 561

Result:
375

test failed =>
561 is composite
```

Luku 561 kuuluu ns. Charmicaelin lukuihin, joille Fermat'n testi saattaa mennä läpi useilla kantaluvuilla.

Tässä tapauksessa testi menee läpi kantaluvuilla 2 ja 5.

Kantaluku 3 kuitenkin osoittaa, että luku on yhdistetty luku, eikä alkuluku

Rabin Miller testi : positiivisen tuloksen luotettavuus arvioitavissa

Perustuu faktaan, että jos p on alkuluku, luvun 1 neliöjuuri mod p voi olla vain 1 tai -1 (eli p-1)

Rabin Miller testi, yksi kierros

p = testattava luku
1. Valitaan satunnainen kantaluku a
a. Suoritetaan Fermat'n testi :
Jos $a^{p-1} \bmod p = 1$
b. Otetaan neliöjuuri vasemmasta puolesta:
ts. lasketaan

$$a^{(p-1)/2} \bmod p$$

Jos tulos = p- 1 , luku p läpäisee testin
Jos tulos = 1, jatketaan taas ottamalla neliöjuuri ts. Lasketaan

$$a^{(p-1)/4} \bmod p$$

Jos tulos = p- 1 testi on läpi, jos tulos = 1, otetaan taas neliöjuuri. Eksponenttia puolitetaan, kunnes se on pariton. Mikä tahansa muu tulos kuin 1 tai p-1 merkitsee yhdistettyä lukua.

Tämäkin testi on probabilistinen:

Jos testi ei mene läpi jollakin kantaluvulla, luku on varmasti yhdistetty luku

Jos ehdokas n läpäisee testin k:lla satunnaisella kantaluvulla a, todennäköisyys sille, että n on alkuluku P $> 1 - 1/4^k$

Tässä testissä 10 läpäistyä kierrosta antaa varmuuden 99.9999% siitä, että luku on alkuluku.

Testataan luku 561 Rabin Miller testillä

Tutkitaan, kuinka monta kertaa p – 1 voidaan puolittaa:

560 = $2 \cdot 280 = 2^2 \cdot 140 = 2^3 \cdot 70$ **= $2^4 \cdot 35$**

Valitaan kantaluvuksi a = 2:
Lasketaan jono:
2^{560} mod 561 = 1
2^{280} mod 561 = 1
2^{140} mod 561 = 67 **=> fail**
2^{70} mod 561 =
2^{35} mod 561 =

WolframAlphassa voidaan suorittaa yhdellä komennolla useita potenssiinkorotuksia eri eksponenteilla:

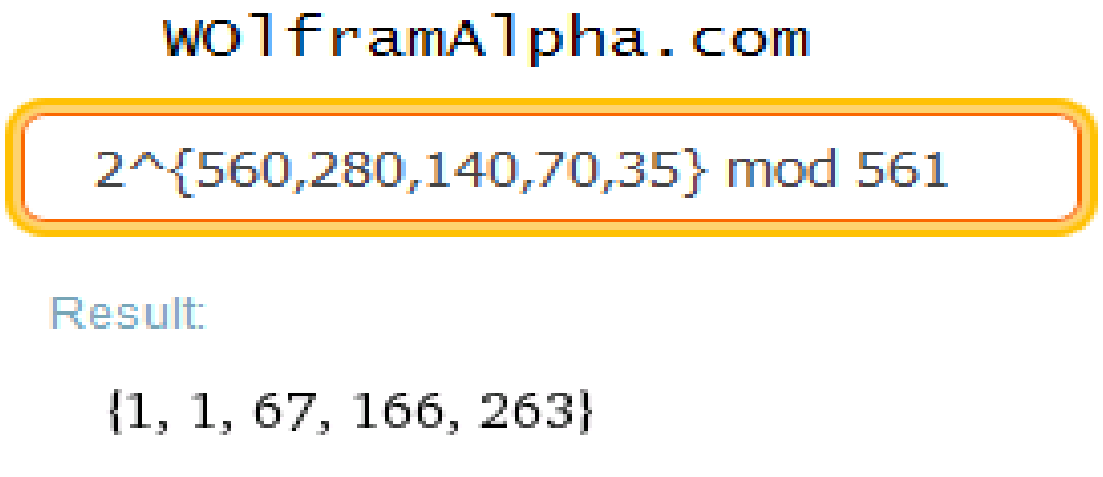

Koska kolmas potenssiin korotus antoi 67, joka ei ole 1 eikä 560, niin
561 on yhdistetty luku, eikä alkuluku

Testaa ”Rabin Miller testillä” luku 1973

Askel 1: **$p-1 = 1973-1 = 1972 = 2^2 * 493$** (voidaan puolittaa kahdesti)

Askel 2: Suoritetaan Rabin Miller testi neljällä satunnaisella kantaluvulla: 2 , 35 , 854 ja 114

Kantaluku 2:
$2^{1972} \bmod 1973 = 1$
$2^{986} \bmod 1973 =$ 1972
Testi läpäisty

Kantaluku 35:
$35^{1972} \bmod 1973 = 1$
$35^{986} \bmod 1973 = 1$
$35^{493} \bmod 1973 = 1$
Testi läpäisty

Kantaluku 854:
$854^{1972} \bmod 1973 = 1$
$854^{986} \bmod 1973 =$ 1972
Testi läpäisty

Kantaluku 114:
$114^{1972} \bmod 1973 = 1$
$114^{986} \bmod 1973 = 1$
$114^{493} \bmod 1973 = 1$
Testi läpäisty

Todennäköisyys että 1973 on alkuluku on
$P > 1 - 4^{-4} = 0.996 = 99.6\%$

Alkulukugenerointi WolframAlphassa

Ohjelmointikielissä, joilla salausohjelmia kirjoitetaan on yleensä funktio, jolla voi generoida halutun bittimäärän pituisia alkulukuja

Esim: Luo 100 –bittinen alkuluku

```
RandomPrime[{2^100,2^101}]
```

2 422 530 443 145 414 600 337 950 658 763

Esim: Luo 512 –bittinen alkuluku

```
RandomPrime[{2^512,2^513}]
```

15 787 372 807 814 935 269 337 946 439 168 767 722 475 175 033 260 767 647 751 154 530 ⋱
333 820 130 747 181 919 458 745 158 006 634 759 921 476 598 518 589 413 311 054 638 ⋱
013 394 363 696 097 684 553 327 539

RSA:n kaavojen matemaattinen perustelu nojaa Eulerin teoreemaan

$$a^{\varphi(n)} \bmod n = 1$$

n = positiivinen kokonaisluku
a = mikä tahansa kokonaisluku , jolle GCD(a,n) = 1
φ(n) = Eulerin funktio luvulle n = niiden kokonaislukujen määrä välillä 1 – (n-1) , joilla ei ole yhteisiä tekijöitä n:n kanssa.

Matematiikkaosuudessa on esitetty Eulerin funktion φ(n) ominaisuuksia:

- 1) **Alkuluvuille φ(p) = p – 1**
  esim: φ(13) = 12
- **2) Kahden alkuluvun tulolle φ(p*q) = (p-1)(q-1)**
  esim: φ(21) = φ(3*7) = 2*6 = 12
- **3) Yleisesti φ(n) = n (1-1/p_1)(1-1/p_2)... , missä p_1, p_2, ... ovat luvun n eri alkulukutekijät**

esim: φ(45) = 45*(1-1/5)*(1-1/3) = 45*4/5*2/3= 24

RSA:ssa julkinen avain n = p*q (p,q alkulukuja)

Tällöin Eulerin funktio $\varphi(n) = \varphi(pq)=(p-1)(q-1)$

Jos yksityinen avain $d = e^{-1} \mod (p-1)(q-1)$,
niin $e\,d = 1 \mod (p-1)(q-1) \Rightarrow e\,d = 1 + k*(p-1)(q-1)$

Seuraavassa osoitetaan, miksi potenssiinkorotukset eksponentteina e ja d ovat toistensa käänteisoperaatioita

$$(m^{e})^{d} \mod n$$
$$= m^{e\,d} \mod n$$
$$= m^{1 + k\,(p-1)(q-1)}$$
$$= m * (m^{(p-1)(q-1)})^{k}$$
$$= m*1 = m$$

$m^{(p-1)(q-1)} = m^{\varphi(n)} = 1$

RSA:n turvallisuus perustuu suurten alkulukujen tekijöihin jaon vaikeuteen

Suurten kokonaislukujen tekijöihinjako kuuluu matematiikan ”hard problems” luokkaan. Nopeimmat faktorointimetodit ovat ”Guadratic Number Field Sieve” and GNFS (General Number Field Sieve).

Suurin faktoroitu RSA:n julkinen avain (n = p*q) on RSA-768 , (768 - bittinen luku). Menetelmä oli GNFS. Murtaminen kesti 2 vuotta satojen koneiden verkolla.

RSA-768 = 123018668453011775513049495838496272077285356959533479219732245215172640050726365751874520219978646938995647494277406384592519255732630345373154826850791702612214291346167042921431160222124047927473779408066535141959745985 6902143413

Turvallisen julkisen RSA-avaimen minimipituus

Jos hyökkääjä kykenee jakamaan palvelimen julkisen avaimen n sen tekijöihin p ja q, hän kykenee laskemaan helposti palvelimen yksityisen avain d. Tällöin palvelimen tietoliikenteen salaus on murrettu.

Esimerkiksi julkinen avain n = 502560280658509 on aivan liian lyhyt. Mm. Wolfram Alpha antaa sen tekijät.

factor	502 560 280 658 509

p q

15485863 × 32452843

Luvuista p ja q on helppo laskea yksityinen avain kaavalla $d = e^{-1} \bmod (p-1)(q-1)$

TURVALLINEN RSA:N AVAINPITUUS

- RSA on vielä yleisesti käytössä TLS yhteyksissä, mm. Suomen verkkopankkien julkiset avaimet ovat RSA avaimia, joiden pituus on 2048 bittiä.
- Tätä on pidettävä turvallisen avaimenpituuten minimirajana.

ECC (Elliptic Curve Cryptosystem)

= Julkisen avain salaus, jota mm. Suomen viranomaiset suosittelevat RSA:n seuraajaksi, on ECC

ECC on jo käytössä mm. Suomen verkkopankkien TLS – yhteyksien ECDHE -protokollassa, jolla sovitaan istunnon AES -avaimesta.

Verkkopankkipalvelimien julkinen avain näyttää olevan vielä tänään (17.6.2019) 2048-bittinen RSA avain.

Elliptisten käyrien salauksesta kerrotaan tarkemmin seuraavassa luennossa, jonka aihe on avaimesta sopimisen protokollat

PK-salauksen turvalliset avainpituudet

Alla on EU:n salausmenetelmätyöryhmän arvioita RSA:n ja seuraajaksi nimetyn ECC:n turvallisuudesta eri avainpituuksilla. Taulukko osoittaa että ollakseen turvallinen, RSA tarvitsee yli 2000 bitin julkisen avaimen, kun taas ECC –salauksessa riittää 256 bittiä.

Kuvaus	RSA	ECC
Voidaan murtaa perustekniikoilla	816 bits	128
Voidaan murtaa lyhyessä ajassa	1008	144
Teoriassa riittävä	1248	160
Yleisesti katsotaan ehdottomaksi minimiksi	1776	192
Minimitason takaava turvallisuus	2432	224
Riittävä taso paitsi huippusalaisia asiakirj.	3248	256
Riittävä myös top secret asiakirjoihin	15424	512

Älykorteissa ja mobiililaitteissa on RSA – avaimia. Kasvava avainpituus on ongelma. Muisti ei riitä ja laskenta on hidasta.

Elliptic curve cryptosystem ECC on pienemmän avainpituuden vuoksi suositus tulevaisuuden julkisen avaimen salaukseksi.